

«Prestesaken» behandlet i PFU:

Brudd på god presseskikk

PFU konkluderte på sitt desembermøte med at Psykologtidsskriftet har brutt god presseskikk på punktene 3.2 og 4.1 i Vær Varsom-plakaten. Bruddet gjelder dokumentaren «Det store sviket», også kalt «Prestesaken», publisert i februartugaven av Psykologtidsskriftet.

Pressens faglige utvalg uttaler:

Tidsskrift for Norsk psykologforening (Psykologtidsskriftet) publiserte i februar, mars og april 2017 flere artikler om den såkalte «prestesaken»; en prest ble i 2008 dømt til åtte års fengsel for vold og seksuelle overgrep mot stedatteren. En begjæring om gjenopptaking av saken ble avslått i 2013. Etter å ha gjennomgått en mengde dokumenter i saken, mener tidsskriftet å ha funnet en rekke svakheter og feil ved etterforskningen og rettsprosessen. Blant annet skal mange saksopplysninger aldri ha blitt sjekket ut. I tillegg blir en sakkyndigrapport kritisert. Det fremgikk at flere mener det er snakk om et justismord.

Klager A er en privatperson som klager med samtykke fra fornærmede i saken (klager C). Klager er enig i at man må kunne stille spørsmål ved om det er begått justismord, men mener fremstillingen er for ensidig og mangler objektivitet. Slik klager ser det, fremstilles det nærmest som et faktum at presten er uskyldig, mens det sår tvil om fornærmedes troverdighet. Klager A mener også omtalen bidrar til å bagatellisere overgrep.

Klager B er psykologspesialisten som skrev den kritiserte rapporten. Slik klager ser det, innebærer publiseringene en «heksejakt» på henne, og et karakterdrap på fornærmede (klager C). Dessuten mener hun omtalen går ut over privatlivets fred. Klager anser omtalen som tendensiøs og feilaktig, uten noen form for kontradiksjon. Hun mener tidsskriftet tar stilling til at presten er uskyldig dømt, og at dette skjer allerede i titlene. Etter klagers mening er relevante opplysninger, blant annet vitneutsagn og tilståelser fra presten, som kunne balansert fremstillingen, utelatt. Dette gjelder også omtalen av hennes sakkyndigrapport. Hun reagerer på kritikken og opplever at hun blir pekt på som skyldig for at presten ble dømt. For øvrig mener klager det har vært vanskelig å tilbakevise påstander, og hun reagerer på den journalistiske arbeidsmetoden. Ifølge klager var journalisten svært pågående og manipulerende, og kontakten opplevdes ubehagelig.

Klager C er fornærmede i «prestesaken». Hun opplever publiseringene som kampanjefournalistikk, der tidsskriftet ensidig har forsøkt å underbygge hypotesen om at hennes stefar er uskyldig dømt. Dette skjer blant annet gjennom vinklingen, et tendensiøst språk og konstanterende titler og ingress. Som klager B mener også klager C at tidsskriftet har forledet leserne ved å utelate avgjørende fakta. Klager viser her til opplysninger i dommene mot presten og gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse. Videre mener klager at tidsskriftet også har publisert faktiske feil, blant annet knyttet til hva presten ble dømt for. For øvrig reagerer klager C på redaksjonens arbeidsprosess, da hun mener det ikke er tatt tilstrekkelig hensyn til den belastning det er for henne at saken hentes frem. Hun påpeker at hun fremdeles er i en svært sårbar situasjon, noe redaksjonen også er gjort kjent med.

Tidsskrift for Norsk psykologforening avviser at omtalen er ensidig og at det tas stilling til skyldspørsmålet. Etter redaksjonens mening har den kun pekt på dokumenterte svakheter i etter-

forskningen og rettsprosessen. Tidsskriftet viser til pressens samfunnsoppdrag og mener den hadde en plikt til å omtale forholdene. Slik redaksjonen ser det, har den arbeidet svært grundig for å sikre kildebredde og at opplysninger er korrekte. Den kan ikke se at det er dokumentert feil. Når opplysninger er utelatt, er det fordi redaksjonen ikke har funnet dokumentasjon for påstandene, skriver tidsskriftet. Redaksjonen påpeker også at den hele tiden har ønsket å få alle aktører i tale, og at den har anstrengt seg for å få kommentarer, men at flere har avvist å kommentere, deriblant klager B. Videre avviser Psykologtidsskriftet at omtalen bagatelliserer overgrep. Redaksjonen mener fremstillingen er nøytral og faktaorientert, og at den ikke går utover det redaksjonen har dekning for. Etter redaksjonens mening har den jobbet på vanlig journalistisk måte og også vurdert hensynet til de omtalte. Tidsskriftet uttrykker forståelse for belastningene klager C har opplevd i forbindelse med redaksjonens arbeid, noe den erkjenner som et dilemma.

Pressens Faglige Utvalg (PFU) konstaterer at Psykologtidsskriftets omtale av «prestesaken» har utløst en lang rekke klagepunkter. Omtalen inkluderer flere publiseringer, samt et eget nettsted redaksjonen har opprettet om saken. Grunnet omfanget har utvalget ikke mulighet for å svare opp ethvert moment i klagene. Vurderingen er derfor konsentrert om det utvalget har funnet mest sentralt.

PFU vil først understreke at Psykologtidsskriftet har jobbet i kjernen av pressens samfunnsrolle idet redaksjonen har gitt seg i kast med et omfattende journalistisk arbeid som stiller spørsmål ved rettsikkerheten og sakkyndiges rolle i en rettskraftig dom. Dette er i tråd med punkt 1.4 i Vær Varsom-plakaten (VVP), om å avdekke kritikkverdige forhold, og punkt 1.5, om å beskytte enkeltmennesker mot forsømmelser fra offentlige myndigheter og andre.

Det er en kompleks og vanskelig sak, der mange hensyn skal ivaretas, og der flere sårbare parter er involvert. Et overordnet spørsmål er derfor i hvilken grad publiseringene har påført involverte unødig belastende og skadelig publisitet, jf. VVP 4.6, om å ta hensyn til hvordan omtale i kriminal- og rettsreportasjer kan påvirke ofre og pårørende. Har redaksjonen vært tilstrekkelig varsom? Har den tatt hensyn i arbeidsprosessen, og utvist nødvendig omtanke i innhold og presentasjon? Som det påpekes i Vær Varsom-plakaten: «Ord og bilder er mektige våpen. Misbruk dem ikke!» Måten saken er formidlet på, er derfor avgjørende.

Utvalget har forståelse for den belastning det er for involverte, særlig for fornærmede (klager C) i saken som lever med skjult identitet, å bli kontaktet direkte av redaksjonen, jf. VVP 3.9, om å opptre hensynsfullt i den journalistiske arbeidsprosessen.

Utvalget forstår også at sakkyndig i saken (klager B) opplever kritikken mot sakkyndigrapporten hun skrev, som ubehagelig. Etter utvalgets mening måtte redaksjonen imidlertid kunne sette kritisk søkelys på rapporten. Et sentralt moment i denne sammenheng er at redaksjonen ga tilstrekkelig mulighet for kommentar og imøtegåelse. Utvalget merker seg at klager B er uenig i dette, men ut fra materialet som er forelagt PFU, finner utvalget ikke grunnlag for å kritisere redaksjonen i denne sammenheng (jf. VVP 3.3, om premissene for intervju, og 4.14, om samtidig imøtegåelse).

Innledningsvis i brødteksten i den første publiseringen påpeker Psykologtidsskriftet hvilken innfallsvinkel som er lagt til grunn, hvorfor saken omtales slik den gjør; det handler om «den andre historien», som «åpner for en annen virkelighet» enn den blant annet dommene la til grunn. Forhold presten er dømt for, omtales derfor med forbehold, noe som er uvanlig når det er snakk om en rettskraftig dom. Slik utvalget ser det, måtte redaksjonen kunne velge et slikt ståsted i formidlingen. Spørsmålet er imidlertid hvor strengt balansekravet skal være i en slik sammenheng.

Samtidig må utvalget minne om at balanse i journalistikken ikke handler om at ulike syn får like mye spalteplass. Ofte vil én part eller side av en sak være mer fremtredende. Mediene har ikke har noen presseetisk forpliktelse til å balansere alle negative og kritikkverdige forhold med mulige positive.

PFU konstaterer at Psykologtidsskriftet har kontaktet alle berørte parter og jobbet for å få flest mulig i tale. Redaksjonen har altså forsøkt å gi plass til et bredt utvalg av stemmer og innfri kravet om samtidig imøtegåelse. Utvalget er likevel enig med klagerne i at publiseringen fremstår ensidig; den mangler balanserende informasjon.

Psykologtidsskriftet peker i sin formidling av «den andre historien/virkeligheten» på ulike forhold som kan trekke dommen i tvil, og som i ytterste konsekvens kan innebære et justismord. Det handler i overveiende grad om momenter som taler til fordel for den domfelte presten – og tilsvarende negativt for blant andre fornærmede i saken (klager C).

Spørsmålene tidsskriftet reiser har åpenbart offentlig interesse. Men i en sak som har vært gjennom flere rettsrunder, som er avvist av gjenopptakelseskommisjonen, og der det er snakk om overgrep som skal ha pågått over flere år mot et ungt menneske, bør man være varsom med et så ensidig fokus som Psykologtidsskriftet har hatt på «den andre historien». At man utelater sentrale opplysninger som kunne svekket prestens troverdighet, gir en ubalanse i utvelgelsen av tilgjengelig kildemateriale.

Når parter som kunne bidratt med balanserende opplysninger, ikke ønsker å uttale seg, har redaksjonen en selvstendig plikt til å bringe inn annen informasjon som kan veie opp for dette. Det kunne i dette tilfellet skjedd ved at tidsskriftet synliggjorde motforestillinger mot egne funn, og ved at redaksjonen hentet inn relevante opplysninger som fremkommer i dommene, slik klagerne har påpekt. Utvalget viser til VVP 3.2, om kildekritikk og bredde og relevans i valg av kilder.

Videre merker utvalget seg at inngangselementer som titler og ingresser i den første publiseringen, er konstaterende i formen. Tidsskriftet konkluderer med at «rettsikkerheten brast» i den omtalte saken, og at deres historie forteller «om en rettsprosess der det meste gikk galt». Av VVP 4.4 fremgår det at mediene skal sørge for at overskrifter, henvisninger, ingresser og inn- og utannonseringer ikke går lenger enn det er dekning for i stoffet. Slik utvalget ser det, er tidsskriftets vinkling av saken hard, og Psykologtidsskriftet går langt i å trekke sin egen konklusjon. Likevel kommer utvalget til at tidsskriftet har holdt seg innenfor det presseetisk akseptable på dette punktet; det er helheten i formidlingen som er for konstaterende.

I klartekst feller ikke Psykologtidsskriftet noen dom vedrørende skyldspørsmålet. Likevel bidrar den konkluderende inngangen, fortellermåten og mangelen på balanserende opplysninger til å skape et inntrykk av at presten kan være dømt på feil grunnlag. Slik utvalget ser det, skulle tidsskriftet utvist større omtanke og tatt større forbehold i presentasjonen, jf. VVP 4.1, om å vektlegge saklighet og omtanke i innhold og presentasjon.

PFU viser til at det har begrenset tilgang på dokumenter og fakta som kan avgjøre hva som er korrekt. For utvalget fremstår derfor flere av de påståtte feilene som påstand mot påstand. Klager C har imidlertid pekt spesielt på en opplysning, som også er fremhevet som sitat, og som underbygger fremstillingen om at presten er sviktet i rettsprosessen og kan være feilaktig dømt. Utvalget finner ikke grunnlag for å konkludere med at sitatet åpenbart innebærer en feil som skulle vært rettet, jf. VVP 3.2 og 4.13, men ser at det ut fra klagers innvendinger kan være behov for en presisering.

Slik utvalget ser det, var Psykologtidsskriftet i sin fulle rett til å sette kritisk søkelys på saken, sakkyndigrapporten og elementene som kan trekke dommen i tvil. Men det kreves større varsomhet enn tidsskriftet har utvist i denne saken.

Tidsskrift for Norsk psykologforening har brutt god presseskikk på punktene 3.2 og 4.1 i Vær Varsom-plakaten.

Oslo, 19. desember 2017

Alf Bjarne Johnsen, Anne Weider Aasen, Liv Ekeberg, Stein Bjøntegård, Eva Sannum, Nina Fjeldheim, Sylo Tarku